

nervositeit werden de neusvleugels geschilderd ! Ook de vreemde belichting werkt mede iets van de kille raadselachtigheid van den dood te suggereren, zonder dat deze belichting van eene te effectmatige opzettelijkheid werd. Oneindig dramatischer, oneindig spookachtiger, oneindig verhevener werd de Christus wel eens uitgebeeld; echter zelden van een zoo ingetogen-stille en edel-verfijnde menschelijkheid.

Twee werken bleven onbesproken: allereerst van Albrecht Altdorfer een „Auferstehung Christi”. Dit kleine werkje doet dezen, soms aanbiddelijk poëtischen en zoo veelzijdigen kunstenaar niet uitkomen op zijn best, al toont het een zekere virtuositeit en ten deele de teedere intimiteit van zijn sprookjesachtige phantasie. Als een vreemd contrast hangt hiernaast de kruisiging van Matthias Grünewald (circa 1485—1529). Van het hartstochtelijk-bewogen en veelal gefolterd zieleleven van dezen grooten zonderling, als ook van het meer practisch gebeuren van zijn dagelijksch bestaan, weten wij vrijwel niets. Vermoedelijk een leerling van den ouderen Holbein, is hij te Kolmar en te Mainz werkzaam geweest en heeft deze wonderlijke kunstenaar dit belangrijk werk waarschijnlijk op twintigjarigen leeftijd geschilderd. Wij zijn hier wel verre van de academische perfecties van het daareven besproken Christus-lichaam van Holbein: dit lichaam doet eer denken aan het verweerde, lichte hout van een door den bliksem opengespleten boomstam. Ontzaglijk, demonisch zelfs is dit werk in zijn overweldigende dramatiek: wij voelen dat hier zich een kosmisch noodlot voltrekt, wij voelen deze figuren als groote, sluimerende natuurkrachten, doordrongen echter van een naar mystische bevrijding hunkerende spiritualiteit. Gepassioneerd is dit werk vooral in de kleur: vergelijken wij Grünewald met de overige Deutsche schilders van dien tijd dan treft ons, dat Grünewald de eenige was, die begrepen heeft dat de kleur een onmiddellijk psychisch-dramatische betekenis kan hebben. Prachtig zijn op dit werk de vele eigenaardig genuanceerde rooden: oranje rood, paarsig-rood, vermiljoen rood, een groote verscheidenheid van ongewone rooden tegen een donkerblauw accent. Een nogal fel groene uitgestrektheid, die een suggestie van groote verlatenheid geeft, naar de verte overgaand in de woeste eenzaamheid van een rotsig gebergte (waarop wij nog vele verschrikte figuren eventjes ontwaren) en deze geheele achtergrond zich oplossend in een zwarte, ondoordringbare duisternis, dit alles verhoogt het onheilspellend effect van het geheel. Rechts onderscheiden wij nog in het halfduister de bruinige plek van een onverbiddelijk steilen rotswand. Begrijpelijk is het dat Grünewald tot een geheel andere wijze van zien en van uitdrukken kwam dan zijn tijdgenooten; immers, het streng lineaire van de Deutsche kunst dier dagen leende zich niet gemakkelijk tot een vizionair-dramatische uitbeelding, en het verwondert ons wel eens dat Dürer, en zelfs ook Baldung, soms